

Sygn. akt II CSK 326/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 marca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z powództwa B. K.

przeciwko Skarbowi Państwa - Szefowi Wojskowego Zarządu
Infrastruktury w P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 20 marca 2014 r.

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...].

z dnia 6 lutego 2013 r., sygn. akt [...],

**uchyła zaskarżony wyrok, znosi w całości postępowanie
przed Sądem Apelacyjnym w [...]. i przekazuje sprawę temu
Sądowi do ponownego rozpoznania, pozostawiając
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego w
orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 19 lutego 2010 r. powód domagał się zasądzenia od Skarbu Państwa zastępowanego przez Szefa Wojskowego Zarządu Infrastruktury w P. odszkodowania, początkowo w kwocie 20.000 zł z ustawowymi odsetkami. W toku postępowania przed Sądem Rejonowym [...] w P. powód w dniu 27 maja 2011 r. rozszerzył powództwo, domagając się ostatecznie zasądzenia kwoty 162.882 zł z ustawowymi odsetkami, w tym kwoty 62.982 zł tytułem zrekompensowania spodziewanych wydatków, niezbędnych dla zabezpieczenia akustycznego budynku usytuowanego na nieruchomości stanowiącej jego własność, położonej w bezpośrednim sąsiedztwie lotniska wojskowego P. oraz kwoty 99.000 zł tytułem odszkodowania za utratę wartości nieruchomości. W ocenie powoda przyczyną tak rozumianej szkody było objęcie nieruchomości ograniczeniami strefy „I” obszaru ograniczonego użytkowania dla lotniska wojskowego [...] w P., ustanowionego rozporządzeniem Wojewody [...] nr [...] z dnia [...].

Postanowieniem z dnia 15 listopada 2011 r. Sąd Rejonowy [...] w P. na podstawie art. 200 § 1 w związku z art. 193 § 2 zd. 2 i art. 17 pkt 4 k.p.c., przekazał sprawę do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w P. jako rzeczowo właściwemu. Wyrokiem z dnia 29 października 2012 r. Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo w całości. Apelacja pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 6 lutego 2013 r.

Skarga kasacyjna pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego oparta została na obu postawach kasacyjnych z art. 398³ § 1 k.p.c. W ramach pierwszej podstawy pozwany zarzucił naruszenie art. 129 ust. 4 w związku z art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz. U. z 2013, poz. 1232 ze zm., dalej jako „P.o.ś.”), art. 129 ust. 2 P.o.ś. w związku z art. 361 § 1 k.c. oraz art. 136 ust. 3 P.o.ś. W ramach podstawy drugiej, pozwany zarzucił naruszenie art. 67 § 2 zd. 2 k.p.c. w związku z art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (Dz. U. Nr 169, poz. 1417 ze zm., dalej jako „u.p.g.s.p.”) skutkujące nieważnością postępowania z uwagi na brak

właściwego umocowania pełnomocnika pozwanego (art. 379 pkt 2 k.p.c.), a także naruszenie art. 382 w związku z art. 386 § 4 oraz art. 278 § 1 k.p.c.

We wnioskach kasacyjnych skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku, zniesienia postępowania przed Sądem Apelacyjnym i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Badając zasadność zarzutu nieważności postępowania w pierwszej kolejności zauważyć należy, że w postępowaniu przed Sądem Rejonowym pozwany Skarb Państwa reprezentowany był przez radcę prawnego legitymującego się pełnomocnictwem procesowym udzielonym przez Szefa Wojskowego Zarządu Infrastruktury w P. będącego organem tej państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiązało się dochodzone roszczenie (art. 67 § 2 k.p.c.). W taki sam sposób pozwany był reprezentowany w postępowaniu przed Sądem Okręgowym, po przekazaniu sprawy temu Sądowi. Apelację od wyroku Sądu Okręgowego, w imieniu pozwanego, wniósł ten sam radca prawny powołując się na udzielone mu pełnomocnictwo procesowe.

O rozprawie apelacyjnej Sąd Apelacyjny powiadomił pełnomocnika powoda oraz Szefa Wojskowego Zarządu Infrastruktury w P., a zatem organ *statio fisci* pozwanego. Z protokołu rozprawy wynika, że w imieniu pozwanego nikt się nie stawił, a Sąd zawiadomienie uznał za dokonane prawidłowo.

Zważywszy, że kontrolą Sądu Najwyższego objęta jest ważność postępowania tylko przed sądem drugiej instancji, oceniając przedstawione wyżej okoliczności stwierdzić należy, że postępowanie przed Sądem Apelacyjnym dotknięte było nieważnością spowodowaną pozbawieniem pozwanego możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Wprawdzie uchybienie procesowe polegające na zawiadomieniu o terminie rozprawy apelacyjnej organu *statio fisci* zamiast Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa wykonującej, w sprawie jak niniejsza, obligatoryjne zastępstwo procesowe, w skardze kasacyjnej zostało potraktowane jako nieważność spowodowana niewłaściwym umocowaniem pełnomocnika (art. 379 pkt 2 k.p.c.) niemniej, zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c., Sąd

Najwyższy z urzędu rozważa wszystkie przesłanki ważności postępowania, w granicach zaskarżenia.

Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa – zgodnie z art. 67 § 2 zd. 2 k.p.c. – podejmuje za Skarb Państwa czynności procesowe w zakresie określonym odrębną ustawą – to jest ustawą z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa. Ustawa rozróżnia obligatoryjne (obowiązkowe) zastępstwo procesowe wykonywane przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa oraz zastępstwo fakultatywne. Obowiązkowe zastępstwo procesowe Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną zostało przewidziane m.in. w art. 8 ust. 1 pkt 1 u.p.g.s.p., zgodnie z którym Prokuratoria Generalna wykonuje to zastępstwo, do zakończenia sprawy, w sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sąd okręgowy. Na podstawie art. 8b ust. 1 u.p.g.s.p. Prokuratoria Generalna może przekazać sprawę lub grupę spraw do prowadzenia przez podmiot reprezentujący Skarb Państwa – jednak w aktach sprawy brak dowodu, aby niniejsza sprawa została przekazana do prowadzenia Szefowi Wojskowego Zarządu Infrastruktury w P.

Sprawa niniejsza, po przekazaniu jej według właściwości rzeczowej Sądowi Okręgowemu, została przez ten Sąd rozpoznana jako sąd pierwszej instancji. Niezależnie zatem od tego, czy można uznać, że apelacja pozwanego Skarbu Państwa została sporządzona przez należycie umocowanego pełnomocnika, nie może, w świetle art. 8 ust. 1 pkt 1 u.p.g.s.p., budzić wątpliwości, że to Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa a nie Szef Wojskowego Zarządu Infrastruktury w P. powinna była zostać zawiadomiona przez sąd drugiej instancji o terminie rozprawy apelacyjnej. Na skutek wskazanej wadliwości, Prokuratoria Generalna, jako obligatoryjny zastępca procesowy pozwanego Skarbu Państwa, została pozbawiona możliwości wzięcia udziału w rozprawie apelacyjnej wyznaczonej na dzień 6 lutego 2013 r. i przedstawienia w jej toku racji pozwanego. Nie jest przy tym istotne, że stawiennictwo na rozprawie apelacyjnej nie jest obowiązkowe oraz, że pozwany wypowiedział się już w pisemnej apelacji. Rozprawa jest przeznaczona dla przedstawienia przez strony ich twierdzeń, przy czym na rozprawie apelacyjnej strona może powołać nowe zarzuty apelacyjne, w postępowaniu tym bowiem ani sam apelujący, ani sąd odwoławczy nie są związani treścią zarzutów apelacyjnych. Skarżący może zmienić zarzuty podniesione w apelacji, a także sformułować nowe,

pod warunkiem, że mieszczą się w granicach zaskarżenia apelacyjnego, może także powołać nowe lub dalsze okoliczności na uzasadnienie zarzutów już podniesionych. Trybunał Konstytucyjny w swoich orzeczeniach wielokrotnie wskazywał, że na prawo do sądu (art. 45 Konstytucji RP) składa się również prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury, to jest zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności. Ta proceduralna sprawiedliwość zostaje zrealizowana wówczas, gdy każda strona ma możliwość przedstawienia swoich racji. Sąd ma bowiem obowiązek respektowania prawa strony do bycia wysłuchanym. Wysłuchanie zapewnia przewidywalność przebiegu procesu, pozwala stronom ocenić trafność podjętych decyzji i rozważyć potrzebę podjęcia ewentualnych, dalszych czynności procesowych, czyli określić konsekwencje własnych zachowań na gruncie obowiązującego stanu prawnego. Zważywszy, że stanowiące element konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 Konstytucji) prawo do rzetelnego procesu obejmuje prawo do bycia wysłuchanym, a prawo to zostało przez Sąd Apelacyjny naruszone – przez niezawiadomienie Prokuraturii Generalnej, obligatoryjnego zastępcy procesowego Skarbu Państwa – o jedynej w sprawie rozprawie, przy jednoczesnej, w tych okolicznościach, bezskuteczności zawiadomienia skierowanego do organu *statio fisci* – uchybienie to skutkuje nieważnością postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości obrony jej praw (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2001 r. V CSK 1535/00, z dnia 2 grudnia 2011 r. sygn. akt III CSK 136/11 oraz z dnia 19 grudnia 2013 r., II CSK 206/13 – nie publ.).

Powyższe powoduje, że wyrok Sądu Apelacyjnego podlegał uchyleniu, postępowanie przed tym Sądem zniesieniu (art. 379 pkt 5 k.p.c.), a sprawa przekazaniu temu Sądowi do ponownego rozpoznania, bez potrzeby odnoszenia się do pozostałych zarzutów naruszenia przepisów postępowania oraz do zarzutów podniesionych przez skarżącego w ramach podstawy naruszenia przepisów prawa materialnego, z uwagi na to, że oceny takiej Sąd Najwyższy może dokonać tylko w odniesieniu do orzeczenia, które zapadło w ważnym postępowaniu.

Wobec postawienia przez skarżącego zarzutu nieważności postępowania, zdaniem skarżącego spowodowanej brakiem właściwego umocowania pełnomocnika pozwanego (art. 379 pkt 2 k.p.c. w związku z art. 67 § 2 zd. 2 k.p.c.

i art. 8 ust. 1 u.p.g.s.p.), mimo że brak jest podstawy do takiej kwalifikacji skutków ustalonych w sprawie okoliczności, można przypomnieć, że Sąd Najwyższy dotychczas dwukrotnie wypowiadał się o konsekwencjach czynności procesowych dokonanych z naruszeniem obowiązku zastępstwa procesowego Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną wynikającego z art. 8 ust. 1 u.p.g.s.p. W wyroku z dnia 2 lutego 2011 r. (II CSK 368/10, nie publ.) Sąd Najwyższy stwierdził, że naruszenie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa w związku z art. 67 § 2 k.p.c., nie powoduje nieważności postępowania z przyczyny określonej w art. 379 pkt 2 k.p.c. Pogląd ten został zakwestionowany w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2013 r. (IV CSK 403/12, OSP 2013, nr 11, poz. 111). Zauważyć jednak należy, że w stanach faktycznych obu tych, odmiennie rozstrzygniętych przez Sąd Najwyższy spraw, zastępstwo procesowe Skarbu Państwa było wykonywane przez spełniających kryteria z art. 87 k.p.c. pełnomocników, tyle że byli oni ustanowieni przez organy tych jednostek organizacyjnych, z działalnością których wiązało się dochodzone roszczenie. Stąd też, w zależności od stanowiska co do możliwości/dopuszczalności potwierdzenia, bądź nie, czynności dokonanych przez tychże pełnomocników, zostały wypowiedziane rozbieżne poglądy o ważności/nieważności postępowania, z powodu działania tak umocowanego pełnomocnika. Obie wypowiedzi Sądu Najwyższego dotyczyły zatem niewątpliwie przesłanki wymienionej w art. 379 pkt 2 k.p.c., gdy tymczasem w sprawie niniejszej Skarb Państwa w postępowaniu przed sądem drugiej instancji w ogóle nie brał udziału z powodu bezskuteczności wadliwie dokonanego zawiadomienia o terminie rozprawy apelacyjnej, co uzasadniło przyjęcie odmiennej przyczyny nieważności.

Z przedstawionych powodów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 398²¹ w związku z art. 386 § 2 k.p.c.).

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c.